

УДК 101 (075, 8)
DOI

О. А. Моргун

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7916-7265>

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії і соціальних наук
Криворізького національного університету

ПІЗНАВАЛЬНО-ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК СПОСОБУ ДУХОВНО-ПРАКТИЧНОГО БУТТЯ СУСПІЛЬСТВА

Постановка проблеми. Сучасне суспільство перебуває у складному стані світоглядних змін суспільної свідомості. З одного боку, підсилюються тенденції «раціоналізації» суспільних систем, перетворення їх на «інформаційно-раціоналізовані суспільства», а з іншого – актуалізуються гуманістично-ціннісні фактори суспільного розвитку, соціокультурні взаємодії різних верств суспільства. Відбуваються певні трансформаційні зміни в тій частині суспільної свідомості, що відноситься у соціальній філософії до пізнавальної як у її науково-теоретичній, так і у буденній формах, але громадянські процеси, що активно відбуваються у сучасних суспільствах, у поєднанні з інформаційним розвитком дедалі більше орієнтують людей на практично-пізнавальні дії та практичне використання знань, котрі не зводяться до звичної схеми «теорія-практика». У західній і вітчизняній філософії прагнення громадян до самостійного, практично-предметного використання власних знань і вмінь визначаються як «когнітивні дії». Здатність до них формується шляхом послідовного оволодіння соціальними, комунікативними, соціокультурними діями, на цій підставі пізнавальна суспільна свідомість починає набувати нового когнітивного аспекту. У загальнофілософському сенсі тут можна спостерігати пізнавальне прагнення сучасної освіченої людини до предметно-творчої екзистенції та когнітивного практично-пізнавального самоствердження, а у більш вузькому – до «самораціоналізації», з метою більш-менш успішного функціонування у нормативно-раціоналізованій суспільній системі.

Аналіз останніх джерел і публікацій. У цьому аспекті використовуються розробки М.К. Мамардашвілі й А.М. П'ятигорського для розкриття механізму формування когнітивної свідомості, а також представлення процесу її структуризації та формотворення. Не можна обійти увагою праці Ч. Тейлора, Е. Гелнера, М. Горкхаймера, Е. Левінаса, В. Біблера, Дж. Міда, В. Вундта, А. Уайтхеда, А. Швейцера, І. Лакатоса, а також Т. Куна про «наукові парадигми», що не обов'язково ведуть до науково-раціоналізованої свідомості за логікою зростання наукового знання (К. Поппер),

а розвивають насамперед «ціннісне знання» й «етичне пізнання», котрі перетворюються на головний спосіб духовно-практичного буття суспільства у когнітивній сфері.

Метою статті є дослідження процесу перетворення когнітивної свідомості як пізнавально-ціннісної на один із основних засобів духовно-практичної життєдіяльності суспільства в аспекті набуття практичних знань і вмінь.

Виклад основного матеріалу. У західній, а зараз і у вітчизняній філософії проблема «когнітивізації» сучасного суспільства починає розглядатися більш глобально, хоча виникає вона з елементарної соціально-пізнавальної «клітинки», а саме «суверенітету факту» як наявної практичної даності. Подібне визначення розглядається як «найголовніша ідея», котра може бути реалізованою тільки в тотальній «когнітивній перебудові світу» [6, с. 221]. Онтологічне «буття взаємоузгодженого досвіду» людей, на думку вітчизняних дослідників, перестає бути онтологічною суспільною наявністю і дедалі більше проявляється у культурно-пізнавальному аспекті, конкретніше, як комунікативний досвід, а він є суспільною цінністю, що репрезентує себе не в абстрактно-теоретичних і безвідносних відомостях, а як практично-предметне знання, котре має безпосередньо «реальний характер взаємоузгодженості конститутивної діяльності багатьох суб'єктів» [2, с. 103].

За Е. Гелнером, у такому новому «когнітивному світі», що безпосередньо створюється комунікативним досвідом людей, їх комунікативні знання та вміння постають насамперед безпосередньо-предметною «раціональністю як способу життя» [6, с. 205], але, іншого боку, за Е. Левінасом, вона взагалі є «нова раціональність, нове поняття духу», що маніфестує себе через «свою досконалість» у її предметному вираженні. Подібне «досконале походить від системи», здатної «репрезентувати духовну цінність» як практичну у когнітивному смислі та значенні, тобто як когнітивну цінність [12, с. 74, 75].

У системі комунікативної психології, що пов'язує спілкування із практичним пізнанням, вдається комунікативно-психологічні процеси вивести на рівень «когнітивно-комунікативних

процесів і розв'язання «когнітивно-комунікативних завдань», включаючи виявлення «когнітивної структури» свідомості у процесі спілкування [3, с. 89, 99]. У когнітивній психології «когніція» часто розглядається як «управлінський фактор» діяльності людської свідомості, «когнітивний процесор» і «комп'ютерний мозок», евристичний спосіб опрацювання інформації, репрезентаційні когнітивні схеми-конструкти у вигляді «репрезентаційної евристики» й «евристики репрезентативності» [18, с. 109, 110]. У більш широкому розумінні когнітивні системи розгортаються у цілі «семантичні мережі», котрі працюють як «продуктивні системи» з можливостями створення на основі «операційного суб'єктивізму» в рамках «феноменологічної й екзистенційної когнітивності» [18, с. 96, 9].

На філософському підґрунті когнітивна свідомість постає дещо в іншому аспекті. Насамперед у такій свідомості створюється особлива «сфера свідомості», у якій розв'язується суперечність між поняттями «суб'єкта» й «об'єкта», що «натурально існують», але знаходяться нарізно відносно сторін зовнішньо-природного і внутрішньо-психологічного. Водночас у «сфері свідомості... не існує психологічного об'єкта як такого», і сама психологічна «теорія свідомості... повинна буде відмовитися від вихідних (або вхідних) своїх побудовань, від уявлень про існування натуральних психологічних якостей» [20, с. 8, 9]. Ч. Тейлор пов'язує головні «хвороби сучасного суспільства» якраз із «втратою смислу, нівелюванням моральних горизонтів», що загрожує повною «втратою свободи», бо «інституції та структури індустріально-технологічного суспільства суворо обмежують наш вибір» [20, с. 11, 14]. Тому «нова раціональність», що орієнтує не на «інструменталізм», а на «досконалість», потребує нової «етики автентичності», конкретніше – когнітивно-етичної автентичності. Щоб не виникало «сміслової суперечності» навколо когнітивно-етичних понять, Макс Горкхаймер вважає необхідним здійснити такі «соціальні зміни інтелектуалів», що стосується «раціоналістичного управління» соціальними механізмами в суспільстві, а щоб не настав «кінець практичної філософії», необхідний цілеспрямований «розвиток суб'єктів у відповідно різних вимірах», у яких практично здійснюється «автономія суб'єкта». Тоді «автономний суб'єкт» практично «відстоює своє право відповідно до потреб суспільства» [8, с. 238, 239, 240, 241].

Подібні «соціальні зміни інтелектуалів» пропонував ще Альберт Швейцер. Він вважав конче необхідною для західної культури радикальну зміну «етики самозречення», яка виникає на тлі «занепаду культури» західноєвропейського суспільства (за О. Шпенглером), на «етику

самовдосконалення» [26, с. 92, 126]. А. Швейцер вважав, що гегелівською філософською традицією не є «надетичний оптимістичний світогляд». Тому закономірно, що в рамках сучасної філософії перед нами постає когнітивна свідомість практичних знань ц вмінь, наділених етикою досконалості та якістю когнітивно-етичної автентичності [26, с. 130].

Цікаво, що серед північноамериканських народів подібна етична ціннісна парадигма уподібнюється, за В. Вундтом, у формі «прагматичної філософії релігії» (розробленої ще В. Джемсом), а серед західноєвропейських народів (Німеччина) – набуває форми «теологічного прагматизму» [5, с. 93, 101, 103]. Українська національна свідомість у її ціннісно-етичному модусі більш схильна до «етичного нативізму», ніж «етичного прагматизму» («етичного емпіризму»), і на цій основі виникають гострі «парадокси української свідомості». Вона, з одного боку, природно-позитивна, органічна, «нативістська свідомість» вроджених ідей та історичної ментальності, а з іншого – вона «позитивно-емпірична свідомість», яка тяжіє до західноєвропейської та формується у синхронізації з нею «емпіричного» («раціонального») [16, с. 60–71]. Подібна амбівалентна трансцендентально-позитивістська свідомість як «нетривка рівновага двох протилежних культур не може довго зберігатися без руйнівних соціальних і психологічних наслідків для особистості та суспільства» [7, с. 38]. Щоб не набути маргінального спрямування, вона набуває характеру ціннісного бідомінування й альтернування духовних цінностей. Свідомість інтрасуб'єктивності та свідомість інтерсуб'єктивності спочатку альтернує, а потім ціннісно бідомінує і набирає ознак подвоєння: в «бідомінантному відношенні суб'єкт є для себе (даність і наявність) і повинен бути (заданість і самоціль)... Звідси прагнення подолати цю відмінність, «заповнити» або здійснити себе – тенденція до самореалізації» [9, с. 62, 63]. Виникає осмислення свідомості на духовному підґрунті у значенні цінності, духовно-ціннісної свідомості, бідомінантного поєднання внутрішнього і зовнішнього у людині. У системі антропогенної філософії людське пізнання дійсності бідомінує і здійснюється як «ціннісне пізнання», яке не менш важливе для людини, ніж теоретичне, понятійне, тому що в такому пізнанні людина осягає «універсальні цінності» та перетворює себе на об'єкт ціннісного пізнання [23, с. 72, 73]. За В.С. Біблером, таким чином здійснюється перехід «від науковчення до логіки культури». З подібною ціннісною логікою сучасна людина і входить у XXI ст. Філософська логіка культури ціннісно актуалізує буття як «всезагальну форму самоде-термінації індивіда, як його власну самоспрямувану діяльність», він тоді «мислить не значенням,

а смислами» [1, с. 180, 181], тобто у поєднанні із семіотично-смісловою комунікативною свідомістю у її вищому ціннісно-герменевтичному аспекті й у напрямі формування когнітивно-ціннісної свідомості у модусі моральної досконалості у практично-пізнавальних діях.

У цьому ж аспекті можна побачити зв'язок і відмінність комунікативно-семіотичної свідомості й аксіологічно-сміслової свідомості. Якщо перший модус налагоджує канали та коннектори для спілкування на основі розуміння «значення комунікації» для духовного визначення особистості (й у цьому значенні вона є «трансперсональною свідомістю»), то другий модус встановлює певну циркуляцію і детермінацію виборів і смислових визначень у спілкуванні на основі розуміння «смыслу комунікації» у ціннісному виборі. У цьому значенні вона «крос-персоналістична» й «інтер-персоналістична» свідомість, детермінована духовно-творчим вибором. У системі філософії «наукового емпіризму», яку розвивав А.Н. Уайтхед, вище означений перехід від «значення комунікації» до «смыслу комунікації» у творчо-ціннісному виборі є «науковий факт» переходу «значення інтересу» (у спілкуванні) до «смыслу вираження» (у виборі) через процеси «творчого імпульсу» [21, с. 337, 343].

За Дж.Г. Мідом, комунікативна поведінка людини набуває характеру виразності «духовного ствердження» своєї власної людської суб'єктивності, але певним когнітивним чином. У філософському сенсі це фіксується як «самість і дух» як «я» і «Я», а це «дух як імпорт індивідом соціального процесу» в свою суб'єктивність [14, с. 169]. Подібний «суб'єктивний імпорт» соціально-організованих настанов у духовну сферу буттєвої реальності (де «замість» відрізняється від «духу», а «дух» сприймається як «велике Я» без «самості») формує у людини «сферу свідомості» в особливому стані. М.К. Мамардашвілі й А.М. П'ятигорський визначають подібну «сферу свідомості» як таку, що має своєрідний «синтетичний об'єкт». Психологи називають його «когнітивним об'єктом», який дозволяє нам вільно рухатися вздовж і впоперек у межах розбіжностей між психологічним, соціологічним, етичним і т. д. [13, с. 20]. «Сфера свідомості», яка не вміщує в собі об'єктно-суб'єктних характеристик, формує «іншу точку відліку» з «недиференційованою» об'єктивно-суб'єктивною діяльністю або зі «зруйнованою» об'єктивізацією-суб'єктивізацією без їх «розчленування», а тільки у значенні «кристалізації», «стану свідомості» та «структури свідомості» [14, с. 22].

Відповідні «стани свідомості» вводять нас у «структуру свідомості», або «рекурренцію» [13, с. 40]. У цьому випадку ми маємо справу із сучасною методологією науково-дослідницьких програм, які розробляв І. Лакатос, що виходили

з «революції наукових знань» Н. Куна та нової «структури наукових знань», їх «парадигмою» в різні «наукові епохи». Це своєрідні програми «змагання знань», коли «ряд чи послідовність теорій» пов'язані «чудовою безперервністю, що дозволяє назвати цей ряд дослідницькою програмою» [11, с. 48], але ці «чудові теорії» та програми ведуть у нікуди, коли вони не представлені певним «когнітивним продуктом», що «трансформує суспільний контекст», спрямовує суспільний рух до «інформаційної цивілізації» та «суспільства знань» [17, с. 106]. Тут домінує як індивідуальний, так і суспільний «когнітивний вектор» самоідентифікації у предметних сферах знання і їх використання. У зв'язку з тим, що «основою суспільства знань у контексті становлення когнітивного вектору інформаційної цивілізації стають дослідження предметної сфери», може йтися про перехід від «індивідуальної когніції» до «життя суспільства», що охоплює «весь спектр соціальної функціональності» [17; с. 133, 133].

В аспекті опредмечення ціннісно-сміслових уявлень когнітивної раціональності, автентичності та досконалості у процесах когнітивної самоідентифікації через особистісне та соціальне самовідтворення формуються «особливі форми детермінації-самодетермінації», коли «компоненти цілого впливають на самих себе» і єдність зберігається завдяки дії «механізмів само детермінації», що спрямовують «постійне оновлюване самовідтворення» [10, с. 3].

Це і є практичне знання-досвід суспільної життєдіяльності в новому культурно-інформаційному середовищі, у практичному вмінні оперувати й управляти своїми знаннями та їх предметно реалізовувати. Суспільні відносини соціокогнітивного обміну та ціннісної самодетермінації-визначення трансформуються на «обмін знаннями», що на організаційному рівні є «пошуком способів вбудувати навчання в робочий процес» із формуванням пізнавально-технологічних суспільних відносин [4, с. 190]. У філософсько-світоглядному визначенні технологія таким чином позбавляється «технологічного детермінізму» і презентується у своєму природно-людському стані за формулою, яку виявив ще М.Ф. Тарасенко: «Технологія є предметний синтез природи і культури» [19, с. 154].

Для українського суспільства якраз більш характерна когнітивно-ціннісна свідомість практичного нативізму, котра має суттєву відмінність від когнітивно-раціоналізованої свідомості західних європейців і північних американців. Для неопозитивіста Ф. Франка, наприклад, «позитивна» користь філософії вбачається у відновленні «втраченого зв'язку між природними та гуманітарними науками» у вищому статусі «науки наук» або у практичному – «філософії науки» [22, с. 42, 43].

Проте для української національної свідомості у її когнітивному аспекті більш характерний не світогляд «філософії науки» з пошуком логічних істин та істиннісних принципів, а «філософія знання» на підґрунті смислу цінностей. Це філософія синтезу знання, гармонії та краси в мудрості, в репрезентації знання і краси як «доброї волі» в модусі людської правди і космічної справедливості (за Г. Сковородою). Подібний підхід досить чітко визначив один із законодавців постмодерністської філософії Мітель Фуко. На його думку, для сучасної західноєвропейської культури характерне не прагнення до гуманітарного і природно-наукового знання як найвищої духовної цінності, а тільки «воля до істини по той бік знання» [24, с. 324]. У своїй праці «Логіка і зростання наукового знання» К. Поппер вводить поняття «правдоподібності» у двох «ступенях істинності»: а) об'єктивне знання, що базується на логічних або онтологічних теоріях, вони формуються на «істинах раціональності», які відповідають фактам і мають «об'єктивну вірогідність правдоподібності»; б) суб'єктивне знання, що базується на «психологічних або епістемологічних теоріях» [15, с. 343, 344]. І. Лакатос визначив науковий статус цього знання як «інтуїтивної правдоподібності», що витікає з усіх попередніх теорій [11, с. 154].

Висновки. В українському суспільстві ситуація принципово інша, майже протилежна. «Воля до знання» присутня більшою мірою, незважаючи на акти «інтелектуальної репресії» щодо науки, освіти і культури. Влада не бере на себе законодавчу функцію «говорити істинно» і не дає можливості розвиватися когнітивній свідомості громадян у її природних культурно-історичних формах. Ця «воля до знання» базується на громадянській основі й інтегрується із «ціннісними смислами», і тому формується і ставлення до знання як до цінності, а не як до засобу влади. Свідомість життєтворчості дозволяє повною мірою самовизначитися і самоствердитися в «макросмислах» життєдіяльності, насамперед у пізнавально-творчому плані, реалізувати свою творчу методологію науково-дослідницької програми самоздійснення без її фальсифікації, а також провести відповідну «антропологічну експертизу» когнітивно-ціннісного само здійснення [25, с. 174]. Коли воно виявляється фактичним когнітивним знанням, у цьому випадку треба згадати, як блискуче з подібних науково-методологічних філософських обставин вийшов Джон Локк. До істинного знання він відніс як «демонстраційне» наукове знання (об'єктивне), так і знання «здорового глузду» (суб'єктивне) в сенсі недемонстраційного знання; у сучасних термінах «екзистенційної істини» – це «раціоналізоване знання» і «ціннісно-смісловне знання», що має рівноцінне право на існування. У сучасному

суспільстві воно здатне синтезуватися в суб'єктивно-об'єктивній «сфері свідомості» когнітивного знання, тобто наукового знання, що практично реалізується як цінність у процесі суспільної життєдіяльності, тобто перетворюється на суспільну когнітивну свідомість, на інтелектуально-ціннісний, раціонально-смісловий спосіб «когнітивного буття» особистості в сучасному суспільстві.

Література

1. Библер В.С. От наукоучения к логике культуры. Москва : ИПЛ, 1991. 384 с.
2. Бистрицький Є.К., Пролєєв С.В., Кобець Р.В., Зимовець Р.В. Ідея культури: виклики сучасної цивілізації. Київ : Альтерпрес, 2003. 192 с.
3. Битянова М.Р. Социальная психология. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2001. 576 с.
4. Букович У., Уилльмс Р. Управление знаниями. Москва : ИНФРА, 2002. 504 с.
5. Вундт В. Психология народов. Москва : Эксмо – Санкт-Петербург : Terra Fantastica, 2002. 864 с.
6. Гелнер Е. Розум і культура. Київ : Акта, 2004. 295 с.
7. Головаха. Є. Особливості політичної свідомості: амбівалентність суспільства та особистості. *Політичні питання*. 1992. № 1. С. 37–43.
8. Горкхаймер М. Критика інструментального розуму. Київ : ППС, 2006. 282 с.
9. Дубровский Д.И., Черношвитов Е.В. К анализу структуры субъективной реальности. *Вопросы философии*. 1979. № 8. С. 62–68.
10. Кизима В.В. Тоталлогия (философия обновления). Київ : Парапан, 2005. 272 с.
11. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. Москва, 1998. 154 с.
12. Левінас Е. Між нами. Дослідження думки-про-іншого. Київ : Дух і Літера, 1999. 312 с.
13. Мамардашвили М.К., П'ятигорський А.М. Символ и сознание, Метафизические рассуждения о сознании символикe и языке. Москва : Школа «Языки русской культуры», 1987. 110 с.
14. Мід Дж.Г. Дух, самість і суспільство з точки зору соціального біхевіориста. Київ : Укр. Центр дух. культури, 2000. 416 с.
15. Поппер К. Логика и рост научного знания. Москва : Прогресс, 1983. 601 с.
16. Рябчук М. Від Малоросії до України. Парадокси запізнілого націотворення. Київ : Критика, 2000. 304 с.
17. Рубанец О.М. Інформаційне суспільство: когнітивний креатив посткласичних досліджень. Київ : Парапан, 2006. 420 с.
18. Смит Н. Современные системы психологии. Москва : Олма-Пресс; Санкт-Петербург : Еврознак, 2003. 364 с.
19. Тарасенко Н.Ф. Природа, технология, культура. Философско-мировоззренческий анализ. Київ : Наукова думка, 1986. 256 с.
20. Тейлор Ч. Етика автентичності. Київ : Дух і Літера, 2002. 128 с.
21. Уайтхед А.Н. Очерки науки и философии. *Избранные работы по философии*. Москва : Прогресс, 1990. 718 с.

22. Франк Ф. Философия науки. Москва : Изд. иностр. лит., 1960. 544 с.

23. Фролов И.Т., Юдин Б.Г. Этика науки. Проблемы и дискуссии. Москва : Политиздат, 1986. 399 с.

24. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Москва : Касталь, 1996. 448 с.

25. Шаронов В.В. Основы социальной антропологии. Москва – Санкт-Петербург : «Лань», 1997. 192 с.

26. Швейцар А. Культура и этика. Москва : Прогресс, 1973. 294 с.

Анотація

Морхун О. А. Пізнавально-ціннісний аспект процесу формування когнітивної свідомості як способу духовно-практичного буття суспільства. – Стаття.

У статті піднімається важлива проблема про так звану «раціоналізацію» сучасних суспільств, функціоналізацію суспільних відносин, витіснення духовно-ціннісних складових частин людського буття з негативними наслідками його дегуманізації. Йдеться про можливість встановлення нового суспільного «когнітивного порядку», котрий нормує і регламентує соціальну поведінку громадян. В українському суспільстві подібні процеси тільки розпочинаються, і їх представляють в аспекті «прагматичного» вирішення питань або «політичної доцільності» за певною раціональною логікою. У статті ставиться актуальне питання про те, що сучасне суспільство у своєму науково-технологічному й інформаційно-технічному прогресі повинно розвивати когнітивну свідомість громадян таким чином, щоб не втрачався її пізнавально-ціннісний аспект, а сама когнітивна свідомість як пізнавально-ціннісна в аспекті набуття практичних знань і вмій повинна перетворюватися на один із основних засобів духовно-практичної життєдіяльності суспільства ХХІ ст.

Аналізується зв'язок когнітивності та «когнітивної структури» з комунікативними процесами і людським спілкуванням, бо тільки в такому зв'язку комунікативні інтеракції набувають когнітивної цінності та можуть транслювати смисл, відповідність і значення практичних знань. У духовно-практичному аспекті це часто інтерпретується як «досконалість», що йде від «комунікативної етики» спілкування в семіотично-смысловому вираженні. З боку когнітивності – це когнітивно-етична автентичність, котра є сутністю когнітивної свідомості. Розглядається пряме альтернативне співвідношення «етики самовдосконалення» й «етичного прагматизму», показується, що в подібній бінарній опозиції твориться духовно-практичне буття людини і суспільства, а також відповідна цьому буттю суспільна когнітивна свідомість.

Втілення практичних знань на творчо-реалізаційній основі потрібне для розвитку самої людини, в когнітивному аспекті – для її самовдосконалення і когнітивно-ціннісного самоствердження. Таким чином, за думкою автора, суспільне буття стає осмисленим людським буттям, об'єктом для практичного пізнання і самопізнання, предметних когнітивних дій по творенню більш досконалої соціальної реальності, конкретніше – «когнітивної реальності» з відповідною когнітивною свідомістю високоінтелектуальних гро-

мадян зі своїми особистими ціннісними уподобаннями.

Ключові слова: когнітивна свідомість, предметно-творча екзистенція, когнітивно-ціннісне самоствердження, когнітивна самоідентифікація, когнітивно-етична автентичність.

Summary

Morhun O. A. Cognitive-value aspect of the process of formation of cognitive consciousness as a way of spiritual and practical existence of society. – Article.

The article raises an important problem about the so-called «rationalization» of modern societies, the functionalization of social relations, the displacement of spiritual and value components of human existence with the negative consequences of its dehumanization. We are talking about the possibility of establishing a new social «cognitive order», which extremely normalizes and regulates the social behavior of citizens. In Ukrainian society, such processes are just beginning and they are presented in the aspect of «pragmatic» solution of issues or «political expediency» according to a certain rational logic. The article raises the actual question that modern society in its scientific, technological and information-technological progress should develop the cognitive consciousness of citizens in such a way that it's cognitive and value aspect is not lost. And cognitive consciousness itself as cognitive-value in the aspect of acquiring practical knowledge and skills should turn into one of the main means of spiritual and practical life of society of the XXI century.

The article analyzes the connection of cognitive and «cognitive structure» with communicative processes and human communication, because only in this connection do communicative interactions acquire cognitive value and can translate the meaning, correspondence and meaning of practical knowledge. The spiritual and practical aspect, this is often interpreted as «perfection», coming from the «communicative ethics» of communication in semiotic and semantic expression. On the cognitive side, this is cognitive-ethical authenticity, which is the essence of cognitive consciousness.

The direct alternative correlation of «ethics of self-improvement» and «ethical pragmatism» is considered, and it is shown that in such a binary opposition, the spiritual and practical existence of a person and society is created, as well as the social cognitive consciousness corresponding to this existence. The implementation of practical knowledge on a creative and implementation basis is necessary for the development of the person himself, in the cognitive aspect-for his self-improvement and cognitive-value self-affirmation. Thus, according to the author, social existence becomes a meaningful human existence, an object for practical knowledge and self-knowledge, subject cognitive actions to create a more perfect social reality. More specifically, «cognitive reality» with the corresponding cognitive consciousness of highly intelligent citizens with their own personal value preferences.

Key words: cognitive consciousness, subject-creative existence, cognitive-value self-affirmation, cognitive self-identification, cognitive-ethical authenticity.